

Рівненський державний гуманітарний університет

Кафедра екології, географії та туризму

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 09 «Концепції екологічно збалансованого розвитку»

(шифр і назва навчальної дисципліни)

спеціальність _____ 101 «Екологія» _____

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійна програма 101 «Екологія» _____

(шифр спеціалізація)

освітній ступінь _____ доктор філософії _____

інститут, факультет _____ Психолого-природничий _____

(назва інституту, факультету)

2022-2023 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни ОК 09 «Концепції екологічно збалансованого розвитку» для здобувачів третього освітнього ступеня доктор філософії (PhD) галузі знань 10 «Природничі науки» спеціальності 101 «Екологія» за освітньо-науковою програмою Екологія.

При розробці робочої програми враховано «Положення про робочу програму навчальної дисципліни», яке розроблено та введено в дію рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету від «31» жовтня 2019 р., протокол №9 зі змінами внесеними рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету від «30» червня 2021 р., протокол № 6.

Робоча програма є нормативним документом, за своїм змістом визначає компетентності, якими повинен володіти здобувач вищої освіти.

Мова навчання: українська.

Розробник:

Лисиця А.В., д.б.н., проф. кафедри екології, географії та туризму.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри екології, географії та туризму
Протокол № 12 від „ 26 ” серпня 2022 року.

Завідувач кафедри екології, географії та туризму

(підпис)

(Д.В.Лико)
(прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією психолого-природничого факультету

Протокол № від „ ” серпня 2022 року.

Голова навчально-методичної комісії

психолого-природничого факультету

(підпис)

проф. Сяська І.О.

(прізвище та ініціали)

© ББК А.В. Лисиця, 2022 рік

© РДГУ, 2022 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –3	Галузь знань: 10 “Природничі науки”	Обов’язкова	
Модулів –2	Спеціальність: 101 Екологія	Рік підготовки	
Змістових модулів –2		2-й	2-й
		Семестр	
		4-й	4-й
Загальна кількість годин – 90		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних –2 самостійної роботи –3	Освітній рівень: (доктор філософії) Мова навчання – українська	20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		22 год.	8 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		48 год.	74 год.
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю:	
		залік	

Примітка. Співвідношення аудиторних годин до самостійної роботи аспіранта $\approx 1:1,2$.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Концепції екологічно збалансованого розвитку» є формування у аспірантів компетентностей із основних принципів сталого розвитку суспільства і, зокрема, особливостей переходу до сталого розвитку територіальних громад. Особлива увага буде приділятися вивченню принципів збалансованого використання сільськогосподарських територій на регіональному і локальному рівнях, а також розробці і реалізації регіональних цільових програм, які б забезпечували збереження природних ландшафтів, екологічну стійкість земель сільськогосподарського використання і високу якість життя мешканців сільських і міських населених пунктів.

3. Очікувані результати навчання

В результаті вивчення дисципліни здобувач повинен:

знати:

- нормативно-правову базу України і Євросоюзу з питань сталого розвитку;
- сутність, структуру і значення системи моніторингових досліджень для забезпечення переходу суспільства до сталого розвитку;
- основні поняття і принципи сталого сільського розвитку;
- функції і компетенції органів місцевого самоврядування з точки зору прийняття управлінських рішень для прискорення процесу переходу сільських громад до сталого розвитку;
- загальні характеристики якісних і кількісних показників (індикаторів) для моніторингу процесу переходу до сталого розвитку;
- загальні механізми участі сільських громад у розробці місцевих планів дій і стратегій сталого сільського розвитку.

вміти:

- при організації моніторингових досліджень враховувати особливості таких складових біосфери, як техносфера, агросфера і соціосфера;
- організовувати і здійснювати моніторингові дослідження складових біосфери на регіональному і локальному рівнях;
- аналізувати масиви екологічних даних, отриманих в результаті моніторингових досліджень;
- обґрунтовувати рекомендації виконавчим органам місцевого самоврядування, пов'язані з прийняттям управлінських рішень для забезпечення природоохоронної діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен оволодіти наступними **компетентностями:**

ЗК 02. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового та загальнокультурного світогляду із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

СК 01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері екології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

СК 04. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.

СК 05. Здатність до засвоєння концепцій, теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань у сфері екології, охорони довкілля та оптимізації природокористування.

СК 07. Здатність інтегрувати знання з інших дисциплін, застосовувати системний підхід при розв'язанні науково-прикладних екологічних задач та проведенні досліджень.

СК 08. Здатність аргументувати вибір методу розв'язування спеціалізованої екологічної задачі, критично оцінювати отримані результати та захищати прийняті рішення.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПН 01. Глибоко розуміти концептуальні принципи та методологію природничих наук,

формулювати і перевіряти гіпотези, використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень і математичного та/або комп'ютерного моделювання з метою розв'язання значущих наукових та науково-прикладних проблем екології.

РН 02. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з екології, охорони довкілля та оптимізації природокористування з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН 05. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні інженерні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику з врахуванням соціальних, етичних, економічних, екологічних та правових аспектів.

РН 07. Мати сучасні концептуальні знання та високий методологічний рівень у сфері екології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень.

РН 08. Застосовувати методи геоінформаційного аналізу та моделювання сучасного стану та прогнозування змін екосистем та їх складових.

РН 11. Знати та розуміти наукові підходи до обґрунтування стійкості екосистем до різних видів антропогенного впливу на них. Визначати тенденції динаміки змін у екосистемах при проведенні природоохоронних заходів.

4. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Теоретичні і методологічні основи збалансованого розвитку

Тема 1. Основні поняття і визначення сталого розвитку і теорії систем.

Сталий розвиток (англ. *Sustainable development*) - загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і збереженням можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби, включаючи й потреби в екосистемних послугах. Історичні аспекти формування концепції сталого розвитку суспільства. Доповіді Римського клубу.

Тема 2. Проблеми глобалізації і екологічно збалансований розвиток.

Термін «сталі сільські громади» відноситься до громад, спланованих, побудованих або модифікованих з метою сприяння переходу до сталого розвитку. Сталі громади, як правило, зосереджені на екологічній і економічній стійкості, розвитку міської інфраструктури, соціальної справедливості та муніципального управління. Термін іноді використовується як синонім «зелених міст», «екоспільнот», і «сталих міст» тощо.

Тема 3. Міжнародні документи стосовно концепції сталого сільського розвитку.

Доповідь «Наше спільне майбутнє» Міжнародної комісія з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР) під головуванням экс-прем'єра Норвегії Брундланд Г. Х. 1987; (<http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>). Порядок денний на XXI століття, 1992; (http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/agenda21.pdf); Декларація тисячоліття ООН, 2000, (http://www.unaids.org.ua/files/Millennium_Declaration_Rus.pdf). Екологічний світогляд, етика і сталий розвиток. Стратегія ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку). Десятиліття освіти для сталого розвитку ООН, 2005-2014.

Тема 4. Поняття про системи і розвиток. Принципи функціонування агроекосистем. Поєднання інтересів суспільства, економіки та екології.

Властивості систем. Головні положення системного підходу і системного аналізу. Відкритість і стаціонарність систем. Принципи і механізми функціонування систем і агроекосистем; механізми стійкості систем, зокрема, соціальних, економічних, екологічних та агроекологічних. Умови прогресивного розвитку соціально-екологічних систем на

територіях сільських громад. Агроекосистеми як головний фактор збереження можливостей людства переходу до сталого розвитку.

Змістовий модуль 2.

Організація та формування екологічно збалансованого розвитку

Тема 5. Формування системи "суспільство-природа", зелений перехід (Green Deal) в агросекторі.

Необхідність збалансованої взаємодія екологічної, економічної та соціальної складових на територіях сільських громад. Оптимальне використання обмежених природних ресурсів і використання агроекологічних (природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих) технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної і безпечної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів.

Тема 6. Наукові передумови формування принципів стійкого розвитку ОТГ.

Загальносистемні закономірності взаємовідносин людини і природи, закономірності існування системи "людина-природа", включаючи штучні екосистеми на кшталт агроекосистем. Поняття про природні ресурси та екосистемні послуги. Природно-ресурсний потенціал України. Особливості збалансованого природокористування, використання агроекосистемних послуг. Загальні принципи охорони навколишнього природного середовища.

Тема 7. Розвиток суспільства, земельні ресурси і земельні відносини.

Поняття про розвиток. Ідеї Сергія Подолінського про додаткову вартість природних систем і вчення В.І. Вернадського про біосферу і ноосферу, основні етапи еволюції біосфери; біологічна еволюція, системність і організованість життя, етапи виникнення життя. Класифікація процесів впливу на природу; антропогенні проблеми: надмірне використання природних ресурсів, забруднення атмосферного повітря, порушення ґрунтів і водних систем; вплив на біоту, людину та глобальну екосистему Землі. Економічні, соціальні і морально-етичні аспекти ресурсозбереження.

Тема 8. Інституційні показники сталого розвитку.

Умови забезпечення сталого сільського розвитку соціально-економічних систем на рівні сільської громади. Принцип сталого споживання і виробництва, як один з провідних принципів сталого сільського розвитку. Принципи єдності природокористування і природовідтворення в агросекторі. Принципи відповідального споживання. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року". Сталий розвиток, технології та екологічний менеджмент.

Модуль 2.

Самостійна робота аспіранта

Змістовий модуль 3.

Тема 9. Індикатори та індекси сталого розвитку громад.

Поняття про індикатори та індекси сталого сільського розвитку і для чого вони потрібні. Система індикаторів, розроблена Комісією ООН по сталому розвитку. Основні економічні, соціальні та екологічні індикатори. Індикатори Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Тема 10. Методологія розрахунку агрегованих та інтегральних показників сталого розвитку.

Інтегральні показники сталого сільського розвитку. Підходи до побудови інтегральних індикаторів сталого сільського розвитку. Система еколого-економічного обліку (СЕЕО) і показник «дійсних заощаджень». Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Індекс «живої планети». Індекс екологічної стійкості. Індекс реального прогресу та індекс сталого економічного добробуту. Індекс сталого розвитку довкілля ESI-2005 (Environmental Sustainable Index).

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<u>Модуль 1.</u>												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Основні поняття і визначення сталого розвитку і теорії систем	8	4	2			2						
Тема 2. Проблеми глобалізації і екологічно збалансований розвиток	8	2	2			4						
Тема 3. Міжнародні документи стосовно концепції сталого сільського розвитку	10	2	4			4						
Тема 4. Поняття про системи і розвиток. Принципи функціонування агроєкосистем. Поєднання інтересів суспільства, економіки та екології.	8	2	2			4						
Разом	34	10	10			14						
Змістовий модуль 2.												
Тема 5. Формування системи "суспільство-природа", зелений перехід (Green Deal) в агросекторі	8	4	2			2						
Тема 6. Наукові передумови формування принципів стійкого розвитку ОТГ	10	2	4			4						
Тема 7. Розвиток суспільства, земельні ресурси і земельні відносини	10	2	4			4						
Тема 8. Інституційні показники сталого розвитку	8	2	2			4						

Разом	36	10	12			14							
Модуль 2 Самостійна робота аспіранта Змістовий модуль 3.													
Тема 9. Індикатори та індекси сталого розвитку громад	10					10							
Тема 10. Методологія розрахунку агрегованих та інтегральних показників сталого розвитку	10					10							
Разом	20					20							
Усього годин	90	20	22			48							

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні поняття і визначення сталого розвитку. Міжнародні документи по сталому розвитку	2
2	Проблеми переходу України до сталого розвитку.	2
3	Принципи і механізми функціонування систем. Особливості збалансованого природокористування і використання екосистемних послуг	4
4	Поняття про розвиток. Ідеї С. Подолинського і М. Руденка про додаткову вартість і "енергію прогресу". Вчення В.І. Вернадського про біосферу і ноосферу, основні етапи еволюції біосфери. Відповідальність людини за стан біосфери	2
5	Стратегія державної екологічної політики України. Принципи функціонування соціально-економічних систем	2
6	Посібник з місцевого порядку денного. Стратегії сталого сільського розвитку для різних регіонів України	4
7	Інтегральні показники сталого сільського розвитку	4
8	Розрахунок агрегованих та інтегральних показників сталого сільського розвитку для різних регіонів України	2
Разом		22

7. Самостійна робота аспіранта

1. Доповідь Гру Х. Брунтланд "Наше спільне майбутнє". Актуальність переходу до сталого розвитку.
2. Концепція сталого розвитку: історичні аспекти, цілі, завдання, проблеми і напрямки сталого розвитку. Історичні аспекти формування концепції сталого розвитку суспільства.
3. Доповідь Римського клубу: Д.Медуз "Межі зростання".

4. Доповідь Римського клубу: Е. Вайцеккер "Фактор чотири. Подвоєння багатства, дворазова економія ресурсів".
5. Доповідь Римського клубу: Гюнтер Паулі "Синя економіка".
6. Доповідь Римського клубу: Ернст Вайцеккер, Андерс Війкман та ін. "Come on! Капіталізм, недалекоглядність, населення і руйнування планети". https://politcom.org.ua/rimskijj-klub-jubilejnij-dokladverdik/?fbclid=IwAR2sNnoY2Is7XgpnLAKIqug07thKyGTbqKFM9rZkYDairo1w_dGfVEcQogc
7. Доповідь Римського клубу: Андерс Війкман та Крістіан Сконберг "Циркулярна економіка та переваги для суспільства" <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA-2.pdf>
8. «Основні цілі людства» викладені Ауреліо Печчеї, у книзі «Людські якості».
9. Діяльність Римського клубу - історія, члени, доповіді. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/gorbatenko_rymskyi.pdf
10. Стратегія екосистемного розвитку Е. Одума.
11. Матеріали конференцій з навколишнього середовища і розвитку 1992, і 2012 р. (Ріо-де-Жанейро), 2002 (Йоханесбург).
12. Концепції і стратегії сталого розвитку країн ЄС.
13. Стратегія ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку.
14. Поняття і властивості біосфери, принципи її розвитку як динамічної системи.
15. Особливості таких складових біосфери, як техносфера і соціосфера.
16. Сутність природних факторів і антропогенних проблем довкілля.
17. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства в навколишньому природному середовищу.
18. Природно-ресурсний потенціал України.
19. Проекти стратегії сталого розвитку України.
20. Національна доповідь України Цілі сталого розвитку України до 2030 року.
21. Головні положення системного підходу і системного аналізу.
22. Принципи і механізми функціонування систем,; механізми стійкості систем, зокрема, соціальних, економічних та екологічних.
23. Особливості збалансованого природокористування.
24. Поняття про природні ресурси та екосистемні послуги.
25. Принципи раціонального використання екосистемних послуг.
26. Поняття про розвиток систем.
27. Відкритість і стаціонарність систем. Принципи функціонування екосистем.
28. Вчення В.І. Вернадського про біосферу, основні етапи еволюції біосфери.
29. Класифікація процесів впливу на природу; антропогенні проблеми довкілля.
30. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року".
31. Загальні принципи функціонування соціально-економічних систем (принципи суспільної організації в просторі і часі, принципи екологічної мотивації, екологічної стійкості).
32. Посібник з місцевого порядку денного.
33. Роль місцевих громад у розробці і виконанні місцевих планів дій з охорони довкілля.
34. Поняття про індикатори та індекси сталого розвитку.
35. Основні економічні, соціальні та екологічні індикатори.
36. Система індикаторів, розроблена Комісією ООН по сталому розвитку (КСР ООН).
37. Система глобальних вимірів сталого розвитку. Індикатори Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).
38. Інтегральні показники сталого розвитку. Принципи побудови інтегральних індикаторів.
39. Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Індекс «живої планети». Показник «екологічний слід». Індекс екологічної стійкості.
40. Система глобальних вимірів сталого розвитку.
41. Цілі сталого розвитку тисячоліття.
42. Дорожня карта Глобальної програми дій з освіти для сталого розвитку.
43. Глобальні цілі сталого розвитку.

44. Національна доповідь України про Цілі сталого розвитку до 2030 року. Моніторинг виконання ЦСР.
45. "Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні"
46. М.Руденко. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології. – Кліо, 2015. – 680с. <https://www.yakaboo.ua/ua/mikola-rudenkoenergija-progresu.html#tab-attributes>
47. Стратегія Сталого розвитку на 2017-2025 роки Новоолександрівської ОТГ. <https://data.gov.ua/dataset/461b5407-b0fd-4b1e-a4ff-79b0b204f653/resource/b5066e3b-af18-4c84-9088-c52d85a9d937>

8. Контрольні питання до заліку

1. Визначення поняття "сталий розвиток", запропоноване комісією Г.Х. Брунтланд.
2. Основні положення вчення В.І. Вернадського про біосферу.
3. Основні етапи еволюції біосфери, біологічна еволюція, як умова існування життя.
4. Системність і організованість життя, етапи виникнення життя.
5. Проекти концепцій і стратегій сталого розвитку України (Концепція переходу України до сталого розвитку/ Вісник НАН України, 2007, №2).
6. Визначальні умови прогресивного розвитку.
7. Принципи "екологічної республіки".
8. Принципи екологічних цілей і екологічної мотивації.
9. Конвенції Ріо як основа концепції сталого розвитку.
10. Головні положення Порядку денного на 21 ст.
11. Стратегія ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку.
12. Десятиліття освіти для сталого розвитку ООН.
13. Головні загрози для людства.
14. Сутність природних факторів і антропогенних проблем довкілля.
15. Принципи і механізми функціонування систем.
16. Збалансоване природокористування і екосистемні послуги.
17. Загальні принципи охорони навколишнього природного середовища.
18. Поняття про розвиток.
19. Вчення В.І. Вернадського про біосферу і ноосферу.
20. Основні етапи еволюції біосфери.
21. Біологічна еволюція.
22. Системність і організованість життя, етапи виникнення життя.
23. Поняття про природні ресурси та екосистемні послуги.
24. Класифікація процесів впливу на природу.
25. Антропогенні проблеми довкілля: використання природних ресурсів, забруднення, порушення ґрунтів і водних систем.
26. Вплив людини на біоту та на глобальну екосистему Землі.
27. Економічні, соціальні і морально-етичні аспекти ресурсозбереження.
28. Місце і відповідальність людини за стан біосфери.
29. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року".
30. Принципи функціонування соціально-економічних систем (принципи суспільної організації в просторі і часі, принципи екологічної мотивації, екологічної стійкості).
31. Принципу самообмеження споживання і виробництва як один з провідних принципів сталого розвитку суспільства.
32. Місцевий план дій з охорони довкілля.
33. Посібник з місцевого порядку денного.
34. Роль місцевих громад у розробці і виконанні місцевих планів дій з охорони довкілля.
35. Розробка регіональних стратегій сталого розвитку в Україні.
36. Поняття про індикатори та індекси сталого розвитку і для чого вони потрібні.
37. Система індикаторів, розроблена Комісією ООН по сталому розвитку (КСР ООН).
38. Система глобальних вимірів сталого розвитку.
39. Основні економічні, соціальні та екологічні індикатори.
40. Індикатори Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

41. Інтегральні показники сталого розвитку.
42. Підходи до побудови інтегральних індикаторів.
43. Система еколого-економічного обліку (СЕЕО).
44. Показник «дійсних заощаджень» і показник «екологічний слід».
45. Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП).
46. Індекс «живої планети» та Індекс екологічної стійкості
47. Індекс реального прогресу та індекс сталого економічного добробуту.
48. Індекс сталого розвитку довкілля ESI-2005 (Environmental Sustainable Index).
49. Індекс виконання рішень по сталому розвитку EPI-2006 (Environmental Performance Index)
50. Система глобальних вимірів сталого розвитку.
51. Порівняння країн за індексом сталого розвитку.
52. Україна в глобальних вимірах сталого розвитку: військовий стан, економічний стан, техногенне навантаження, екологічна ситуація, соціальні умови, демографічне питання.
53. Керування навколишнім середовищем. Оцінка життєвого циклу.
54. ISO 14043 Керування навколишнім середовищем.
55. Цілі сталого розвитку тисячоліття.
56. Дорожня карта Глобальної програми дій з освіти для сталого розвитку.
57. Глобальні цілі сталого розвитку.
58. Стратегія ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку.
59. Національна доповідь України про Цілі сталого розвитку до 2030 року.
60. Моніторинг виконання ЦСР.

9. Методи навчання

- МН1 – словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
 МН2 – практичний метод (лабораторні та практичні заняття);
 МН3 – наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);
 МН4 – робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, аnotування, рецензування, складання реферату);
 МН5 – відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
 МН6 – самостійна робота (розв'язання завдань);
 МН7 – індивідуальна науково-дослідна робота.

10. Методи оцінювання результатів навчання

- МО1 – залік;
 МО2 – усне або письмове опитування;
 МО3 – колоквиум;
 МО4 – тестування;
 МО6 – реферати, есе;
 МО7 – презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
 МО9 – захист практичних робіт.

11. Засоби діагностики результатів навчання

- залік;
- стандартизовані тести;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах;
- інші види.

Види контролю: поточний, модульний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів вищої освіти, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: залік.

12. Критерії оцінювання результатів навчання

Контроль знань з дисципліни «Концепції екологічно збалансованого розвитку» викладач здійснює за рейтинговою системою. Результати навчальної діяльності студентів оцінюють за 100-бальною шкалою.

Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в розподілі балів, які отримують здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни. Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно Положення про оцінювання знань і умінь здобувачів вищої освіти РДГУ за такими рівнями та критеріями:

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					Екзамен	Залік
90-100	A	Відмінно	здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить і опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні здібності	Високий (творчий)	Відмінно	зараховано
82-89	B	Дуже добре	здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичним матеріалом, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	Добре	
74-81	C	Добре	здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, загалом самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, з-поміж яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок			
64-73	D	Задовільно	здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, з-поміж яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	Задовільно	
60-63	E	Достатньо	здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	Незадовільно	не зараховано

1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів	Низький (рецептивно-продуктивний)	Незадовільно	не зараховано
------	---	--	---	-----------------------------------	--------------	---------------

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою екзаменаційної (залікової) оцінки та рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання практичних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка за ІНДЗ; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, підготовку наукових публікацій тощо.

Здобувачам вищої освіти після аудиторних занять надається право підвищувати свій рейтинг лише під час складання іспитів (підсумкового модульного контролю) за графіком екзаменаційної сесії.

13. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточне тестування та самостійна робота							Залік	Сума	
Змістовий модуль № 1			Змістовий модуль № 2			Змістовий модуль № 3	AIP і CP	30	100
T 1	T 2	T 3, 4	T 5	T 6	T 7, 8	T 9, 10	20		
4	4	8	4	4	8	6			
Модульний контроль - 4			Модульний контроль - 4			Модульний контроль - 4			

По видах діяльності

№ з. п.	Вид навчальної діяльності	Оціночні бали	Кількість балів
T1	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	4	4
T2	Виконання завдань під час лабораторних занять	4	4
Модульний контроль			4
T3	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	4	4
T4	Виконання завдань під час лабораторних занять	4	4
T5	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	4	4
Модульний контроль			4
T6	Поточне тестування	4	4
T7	Виконання завдань самостійної роботи	4	4
T8	Індивідуальне опитування та участь в обговоренні під час лабораторних і практичних занять	4	4
T9	Виконання завдань самостійної роботи	4	4
T10	Виконання завдань самостійної роботи	4	4
Модульний контроль			4
Звіти по AIP і CP	Виконання завдань самостійної роботи	18	18
Залік (або екзамен)		30	30
Разом			100

14. Методичне, технічне та програмне забезпечення /обладнання

Методики проведення лабораторних аналізів.

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи та практичних робіт.

Навчальні таблиці, література, опорні конспекти лекцій, презентації, методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт і самостійної роботи, допоміжне обладнання тощо.

Ноутбук, персональний комп'ютер, мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет, інше обладнання (дозиметри, радіометри, лабораторний посуд тощо) для:

Програмне забезпечення для роботи з освітнім контентом дисципліни та виконання передбачених видів освітньої діяльності.

Робочі програми та інші матеріали кафедри (таблиці, навчальні посібники, методичні рекомендації, навчальні фільми, презентації тощо).

15. Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основна

1. Боголюбов В.М. Стратегія сталого розвитку: Підручник [Боголюбов В.М., Клименко М.О., Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд, Соломенко Л.І.]. За ред. В.М. Боголюбова. – К.: НУБПУ, 2018. – 446 с. <https://drive.google.com/file/d/1pVWnGcRa0fw0zoVb-9ZN8JIYncE5botB/view>.
2. Боголюбов В.М., Соломенко Л.І., Предместніков О.Г., Пилипенко Ю.В. Екологія з основами збалансованого природокористування: Навчально-методичний посібник. – Херсон: Айлант, 2009. – 216 с.
3. Боголюбов В.М. Конспект лекцій з дисципліни "Стратегія сталого розвитку природи і суспільства" / [В.А.Прилипко, В.М. Боголюбов]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.nubip.edu.ua/2487/1/КонспектССР_Прилипко_Екологи.pdf. - Заголовок з екрану.
4. Вальвач Ф.В. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна: Навч. посібник /Ф.В. Вальвач, М.І. Дробноход, В.Г. Дюканов та ін. За ред. М.І. Дробнохода. – К.: МАУП, 2012.
5. Василенко В.А. Менеджмент сталого розвитку підприємств: монографія / В.А. Василенко. Київ: ЦУЛ, 2015. 644 с.
6. Голубець М.А. Екосистемологія. – Львів: ПОЛЛІ, 2010. – 316 с.
7. Гор А. Земля у рівновазі / Переклад з англ.: Інститут сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2012. – 312 с.
8. Гречко Т. К., Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: [навч.посіб.] / Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – 264 с.
9. Дейлі Герман. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / пер. з англ.: Інститут сталого розвитку. - К.: Інтелсфера, 2012. - 312с.
10. Добровольський В.В. Основи теорії екологічних систем. Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2016. – 272 с.
11. Дорожная карта осуществления Глобальной программы действий по образованию в интересах устойчивого развития. Електронний ресурс: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002305/230514r.pdf?fref=gc&dti=675084075956356>.
12. Доповідь Римського клубу: Ернст Вайцеккер, Андерс Вейкман та ін. "Come on! Капіталізм, недалекоглядність, населення і руйнування планети". https://politcom.org.ua/rimskij-klub-jubilejnyj-dokladverdik/?fbclid=IwAR2sNnoY2Is7XgpnLAKIqug07thKyGTbqKFM9rZkYDairo1w_dGfVEcQogc
13. Доповідь Римського клубу: Андерс Вейкман та Крістіан Сконберг "Циркулярна економіка та переваги для суспільства" <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA-2.pdf>
14. Клименко М.О. Розвитологія: підручник / М. О. Клименко, З. В. Герасимчук, О. М. Клименко, Л. В. Клименко. - Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015.
15. Клименко М.О. Практикум з розробки стратегій місцевого сталого розвитку : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / М. О. Клименко, В. М. Боголюбов, Л. В. Клименко, О. А. Брежицька. - Херсон: Олді-плюс, 2013.
16. Клименко М.О., Боголюбов В.М., Клименко Л.В. та ін. Практикум з розробки стратегій місцевого сталого розвитку (гриф МОНУ 1/11-4355 від 26.02.13). – Херсон: Олді-плюс, 2013. – 320 с.
17. Орел С.М. Оцінка екологічного ризику. Вплив на здоров'я людини: навч. посіб. / С.М. Орел, М.С. Мальований, Д.С. Орел. - Херсон, 2014.
«Основні цілі людства» викладені Ауреліо Печчеї, у книзі «Людські якості».
18. Діяльність Римського клубу - історія, члени, доповіді. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/gorbatenko_rymskiyi.pdf

Додаткова література:

1. Баженов В.А. Інженерна екологія : підручник / В.А. Баженов, В.М. Ісаєнко, Ю.М. Саталкін та ін.; за заг. ред. В.П. Бабака. - Київ: Кн. вид-во Нац. авіац. ун-ту, 2006.

2. Белявский Г.О., Варламов Г.Б., Гетьман В.В. и др. Оценка воздействия объектов энергетики на окружающую среду / Учебное пособие. – Харьков, 2012. – 359 с.
3. Братко З.Т., Харченко П.Ю. *Homo Sapiens* против *Homo Technokratikus*. - К.: Либідь, 2001. – 248 с.
4. Вольвач Ф.В. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна: навч. посіб. / Ф.В. Вольвач,, М.І. Дробноход, В.Г. Дюканов та ін. - Київ: МАУП, 2002.
5. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії : монографія / Л. С. Гринів. - Львів, 2001.
6. Крисаченко В.С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології/Підручник. – К.: Заповіт, 2008. – 688 с.
7. Лико Д.В. Регіональні геоекологічні проблеми в умовах сталого розвитку : третя міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 18-20 жовт. 2018 р.) / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т; редкол.: Д. В. Лико, В. О. Мартинюк, І. В. Абрамова та ін. - Рівне: [Вид. О. Зень], 2018.
8. Соломенко Л.І. Загальна екологія: підручник. – Друге видання, випр. і доп. / Соломенко Л.І, Боголюбов В.М., Волох А.М. – Херсон: Олді-плюс, 2018. – 352 с.
9. Толстоухов А.В. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегії / А. В. Толстоухов, М. І. Хилько. - Київ: Знання України, 2001.
10. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва: дов. / С.В. Берзіна та ін. К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 138 с.
11. Чабанюк О.М. Проблеми рекреації та сталий розвиток економіки. Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції: матеріали щорічної наукової конференції професорсько-викладацького складу та аспірантів Львівського торговельно-економічного університету / [відповід. за вип.: проф. Семак Б. Б.]. Львів: вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2017. - 440 с.
12. Регіональні геоекологічні проблеми в умовах сталого розвитку : третя міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 18-20 жовт. 2018 р.) / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; редкол.: Д. В. Лико, В. О. Мартинюк, І. В. Абрамова та ін. Рівне: [Вид. О. Зень], 2018.
13. Розвитологія: підручник / М. О. Клименко, З. В. Герасимчук, О. М. Клименко, Л. В. Клименко. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015.
14. Оцінка екологічного ризику. Вплив на здоров'я людини: навч. посіб. / С. М. Орел, М. С. Мальований, Д. С. Орел. Херсон: Олді-плюс, 2013.
15. Основи стійкого розвитку: навч. посіб. / за ред. Л. Г Мельника. Суми: Університетська книга, 2005.
16. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна : навч. посіб. / Ф.В. Вольвач, М.І. Дробноход, В.Г. Дюканов и др. Київ : МАУП, 2002.
17. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії : монографія / Л. С. Гринів. Львів, 2001.

INTERNET – ресурси

<http://www.kegt-rshu.in.ua/> - сайт кафедри екології, географії та туризму РДГУ.

<http://library.rshu.edu.ua> - електронна бібліотека РДГУ.

<https://merg.gov.ua/> - сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

Програма ООН з питань захисту довкілля ЮНЕП (UNEP - United Nation Environment Program): <http://www.unep.ch/>

Програма ООН з розвитку (UNDP - United Nation Development Program): <http://sunsite.unc.edu/ucis/Sustainable.html>

Економічна комісія для Європи: <http://www.unecsc.org/http://www.menr.gov.ua/> – Офіційний сайт Міністерства екології і природних ресурсів України;

Сайт Інформаційно-аналітичного центру (ІАЦ) Мінприроди: <https://iacmenr.rgdata.com.ua/ShowPage.aspx?PageID=200>

Національний інститут стратегічних досліджень - <http://old2.niss.gov.ua/articles/2054/>

Робоча програма навчальної дисципліни «Концепції екологічно збалансованого розвитку»
 Перезатверджена без змін та доповнень / зі змінами та доповненнями
 на 20__ - 20__ навчальний рік

Розділ робочої програми навчальної дисципліни	Зміни і доповнення

Робоча програма перезатверджена на засіданні кафедри _____

Протокол від “____” _____ 20__ року № ____
 Завідувач кафедри _____ (_____) (підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету
 Протокол від “____” _____ 20__ року № ____
 Голова навчально-методичної комісії _____ (_____) (підпис) (прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни «Концепції екологічно збалансованого розвитку»
 Перезатверджена без змін та доповнень / зі змінами та доповненнями
 на 20__ - 20__ навчальний рік

Розділ робочої програми навчальної дисципліни	Зміни і доповнення

Робоча програма перезатверджена на засіданні кафедри _____

Протокол від “____” _____ 20__ року № ____
 Завідувач кафедри _____ (_____) (підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету
 Протокол від “____” _____ 20__ року № ____
 Голова навчально-методичної комісії _____ (_____) (підпис) (прізвище та ініціали)